

AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGEK BIZOTTSÁGA

Brüsszel, 19.3.2007
COM(2007) 120 végleges

A BIZOTTSÁG JELENTÉSE A TANÁCSNAK ÉS AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK

**a vizek mezőgazdasági eredetű nitrátszennyezéssel szembeni védelméről szóló
91/676/EGK tanácsi irányelvnek a 2000–2003 közötti időszak tekintetében történő
végrehajtásáról**

{SEC(2007)339}

1. BEVEZETŐ

A vizek mezőgazdasági eredetű nitrátszennyezéssel szembeni védelméről szóló 91/676/EGK tanácsi irányelvet (a továbbiakban: a nitrátirányelv) 1991. december 12-én fogadták el.

A nitrátirányelv 10. cikke előírja a tagállamok számára, hogy az irányelvről szóló értesítést követően négyévente jelentést nyújtsanak be a Bizottsághoz. E jelentésnek információkat kell tartalmaznia a helyes mezőgazdasági gyakorlat szabályzataira, a kijelölt nitrátérzékeny területekre és a vizek ellenőrzésének eredményeire vonatkozóan, továbbá magában kell foglalnia a nitrátérzékeny területekkel kapcsolatban felvázolt cselekvési programok lényeges szempontjainak összefoglalását.

A jelentésnek az a célja, hogy az Európai Parlament és a Tanács számára tájékoztatást nyújtson a nitrátirányelv végrehajtásának helyzetéről, annak 11. cikkével összhangban. A jelentés az EU-15 által közölt információkon alapul (harmadik jelentési gyakorlat 2000–2003), és a mezőgazdasági forrásokból származó nitrogénterhelés, a vízminőségre vonatkozó adatok, valamint a kijelölt nitrátérzékeny területek összesített térképei kísérik. E dokumentum tehát alapvetően az EU-15 országaival foglalkozik, de egy szélesebb kép kialakítása érdekében lépéseket vázol fel az irányelvnek a bővített Európai Unióban történő végrehajtása érdekében.

2. A MEZŐGAZDASÁGI FORRÁSOKBÓL SZÁRMAZÓ TERHELÉSEK ALAKULÁSA AZ UTOLSÓ JELENTÉSI IDŐSZAK ÓTA

A mezőgazdaságban az elmúlt ötven évben az intenzív állattenyésztés és a magasabb termelékenység fokozottabb előtérbe kerülésével jelentősen megnőtt mind a szerves nitrogéntartalmú (N), mind pedig és a foszfáttartalmú műtrágyák alkalmazása. Mindazonáltal, a nyolcvanas évek közepétől a műtrágyahasználat fokozatos csökkenését jegyezték fel, és ez a folyamat a 2000 és 2003 közötti időszakban is folytatódott.

Az EU-15 szintjén a 2000 és 2003 között mért csökkenés a korábbi, 1996 és 1999 közötti időszakokkal összevetve 6%-os volt a nitrogéntartalmú, és 15%-os a foszfáttartalmú műtrágyák esetében, és ez a mérséklődés 2004-ben és 2005-ben is folytatódott.

A tartott állatok száma szintén emelkedett az elmúlt 50 évben, ami a trágya révén összességében nagyobb nitrogénterheléshez vezetett. Az agrárpolitikában történt változások, különösen 1984-ben és 1992-ben, hozzájárultak a szarvasmarha-, birka- és kecskeállomány számának stabilizálódásához vagy csökkenéséhez, ugyanakkor a sertés- és szárnyasállomány száma tovább nőtt. A 2000–2003 és az 1996–1999 közötti időszakokat összevetve folyamatos csökkenés figyelhető meg a szarvasmarha-, birka-, illetve a szárnyasállomány számát tekintve, míg a sertésállomány száma nem változott, és ezáltal összességében körülbelül 5%-kal csökkent a trágyából származó nitrogénterhelés.

A koncentráció felé mutató tendencia folytatódott és nőtt az egyéni gazdaságokon tartott állatok száma: jelenleg az EU tejelő állományának több mint 50%-át tartják több mint 50 tehenet tartó gazdaságokban, míg a tenyészsertések nagy része a több mint 100 tenyész kocát tartó telepeken található.

Globálisan nézve, az EU-15 országok mezőgazdasági területeinek az állattenyésztésből (azaz főként szarvasmarha-, sertés-, szárnyas- és birkatartásból) származó nitrogénterhelését évente megközelítőleg 7,6 millió tonnára becsülik, amelyet mezőgazdasági művelés által érintett talajra terítenek. Ennélfogva az összes diffúz nitrogénterhelés – azaz ha hozzáadjuk a szerves műtrágyákból származó további 8,9 millió tonna nitrogént – 2003-ban megközelítőleg 16,5 tonna volt, míg ugyanez 1999-ben csaknem 18 millió tonna, 1995-ben pedig 17,4 millió tonna volt.

A trágyából származó nitrogén alkalmazásának mértékére vonatkozó, régiók szerinti becslések (1. térkép) Belgiumban (Flandria) és Hollandiában évi több mint 170 kg/ha mennyiséget jeleznek, és ez – bár helyi szinten – Olaszországra, Franciaországra (Bretagne), Spanyolországra és Portugáliára is igaz. A trágyából származó nitrogén 120–170 kg/ha mennyiségű, regionális szintű alkalmazását állapították meg Dániában, az Egyesült Királyságban (Anglia), néhány ír megyében, valamint Dél-Németországban. Ezenkívül mindegyik fent említett területre jellemző, hogy ott a legnagyobb mértékű az állati trágyából származó foszfor alkalmazása (évi több mint 90 kg/ha azokon a területeken, ahol a legintenzívebb termelést folytatják, 2. térkép); továbbá ezeken a területeken az összesen alkalmazott nitrogén- és foszformennyiség (trágya plusz műtrágyák) meghaladja az évi 240 kg/ha mennyiséget a nitrogén, és 90 kg/ha mennyiséget a foszfát tekintetében (3. és 4. térkép).

A mezőgazdasági forrásokból származó nitrogénterhelés egyik mutatója a „bruttó tápanyagegyensúly”, amely a nitrogénbevitel (szerves műtrágyákból, trágyából, légköri ülepedésből, hüvelyes terményekből és egyéb, kisebb forrásokból származó megkötésekből) és a nitrogénfelhasználás (termények, legelők és takarmánynövények) különbségét jelöli egy hektárnyi hasznosított mezőgazdasági területen. Az Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) számításai szerint az EU-15 szintjén a bruttó nitrogénegyensúly 2000-ben 55 kg/ha volt, ami 16%-os csökkenést jelent 1990-hez képest: ezen belül az érték 36 kg/ha mennyiségtől (Olaszország) 226 kg/ha mennyiségig terjedt (Hollandia). A bruttó nitrogénegyensúly-többlet Írország és Spanyolország kivételével minden tagállamban csökkent (EEA, 2005 a).

A bruttó nitrogénegyensúly viszonylag alacsony többletei nemzeti szinten alulbecslést eredményeznek bizonyos régiókban. A CAPRI-adatbázis¹ által regionális szinten kiszámított bruttó nitrogénegyensúly becslései 2001 tekintetében (http://www.agp.uni-bonn.de/agpo/rsrch/dynaspat/dynaspat_e.htm) heterogén megoszlást jeleznek az EU régiói között, ahol a többlet 0–300 kg N/ha között mozog, és a legmagasabb értéket azokon a területeken mérték, ahol a legmagasabb az

¹ A CAPRI (a közös agrárpolitikai regionális hatása) egy agrárágazati modell, amely az EU 27 tagállamát és Norvégiát fedi le regionális szinten (250 régió), valamint a globális mezőgazdasági piacokat. Lehetővé teszi a közös agrárpolitika különböző részei által kiváltott hatásokat, és a környezetvédelmi vagy kereskedelmi politikák által az EU mezőgazdaságára regionális szinten gyakorolt hatások elemzését. Segítségével a környezetvédelem terén regionális szinten megbecsülhetők olyan mutatók, mint például a gázkibocsátás, illetve az N-, P- és K-egyensúly.

állatállomány koncentrációja, illetve azokban a régiókban, ahol intenzív zöldség- és gyümölcsstermesztést folytatnak, vagy gabonaféléket és kukoricát termesztnek igazodó trágyázás mellett (5. térkép).

A legmagasabb nemzeti nitrogéntöbblet-értékeket Hollandia és Belgium régióiban mérték (> 150, illetve 200 kg N/ha). Azonos többletszint figyelhető meg Bretagne-ban (Franciaország) és Vechta Cloppenburgban (Alsó-Szászország, Németország) is. 100–150 kg N/ha nagyságrendű többletet találunk a viszonylag alacsony nemzeti többlettel rendelkező tagállamokban, például Spanyolországban (Katalónia), Olaszországban (Lombardia) és az Egyesült Királyságban (Észak-Írország, Wales és Nyugat-Anglia).

A nagyobb állatállomány-koncentráció azt jelenti, hogy több állatot kell elhelyezni, nagyobb mennyiségű trágyát tárolnak és terítnek szét a földeken, aminek következtében megnövekedett az ammónia-párolgás és a szomszédos területek talaján és vizeiben történő légköri ülepedés mennyisége, ami szám szerint évi 50–60 kg N/ha mértékű az ilyen régiókban (1. ábra).

A mezőgazdasági forrásokból jelentős mennyiségű nitrogén kerül a vízi környezetbe. Közelmúltban készült tanulmányok szerint (EEA, 2005b; JRC, 2006), amelyek friss információkkal szolgálnak a különböző ágazatoknak a vízszennyezésben betöltött szerepével kapcsolatban, a mezőgazdaság jellemzően az összterhelés 50–80 %-áért okolható (6. térkép).

A mezőgazdaságból származó nitrogén a természetes környezetbe történő kibocsátásának jelentőségét több tagállam adatai is megerősítették (Belgium, Németország, Dánia, Finnország, Franciaország, Luxemburg, Hollandia és az Egyesült Királyság) a nitrátirányelv végrehajtásáról szóló jelentéseikben. A felszíni vizek nitrogénterhelésének megközelítőleg 62%-a származik a mezőgazdaságból (a legkisebb érték a portugáliai 18%, a legmagasabb a dániai 97%). Magasabb arányok jellemzők azokra a tagállamokra, amelyek hatékony települési és ipari szennyvíztisztító rendszereket létesítettek, és ezáltal nagymértékben lecsökkentették az említett forrásokból származó nitrogénterhelést.

A mezőgazdaságnak a nitrogén és a foszfát vizekbe kerülésében betöltött szerepét a vízügyi keretirányelv alapján készült jelentések szintén megerősítették. (<http://forum.europa.eu.int/Public/irc/env/wfd/home>). 2005-ben számos tagállam azonosította az eutrofizációt vagy ahhoz kapcsolódóan, a mezőgazdaság által gyakorolt egyéb hatásokat mint a jó vízminőség elérése előtt álló legnagyobb akadályt.

3. A TAGÁLLAMOK ÁLTAL BENYÚJTOTT JELENTÉSEK HIÁNYTALANSÁGÁNAK ÁTTEKINTÉSE

2004–2005-ben valamennyi tagállam hivatalos jelentést nyújtott be az Európai Bizottságnak. A hiányzó adatokat, különösen a vízminőséggel, a nitrátérzékeny területekkel és a mezőgazdasággal kapcsolatban 2006 során nyújtották be.

A tagállamok többsége követte a Bizottság által 2000-ben kialakított jelentési iránymutatások főbb pontjait, de a különböző mértékű részletesség és az adatok

prezentálásában mutatkozó eltérések miatt további munkára volt szükség a vízminőséggel, valamint a nitrátérzékeny területek kijelölésével kapcsolatos adatok összesítéséhez az EU-15 szintjén. Az Egyesült Királyság, amely a korábbi, 1996–1999 közötti jelentési időszakban nem nyújtott be jelentést, mindkét jelentési időszak tekintetében információkkal szolgált.

A tagállamok által elkészített jelentések általában véve a nitrátirányelv V. mellékletében felsorolt tételekkel foglalkoznak. A korábbi jelentési időszakokkal összevetve a tagállamok most kevesebb hiányossággal, részletesebb tájékoztatást nyújtottak. Mindazonáltal maradt még pótolnivaló a vízminőséggel kapcsolatban, különösen az édesvizek és a part menti vizek eutrofizálódása, a vízminőség alakulásának mezőgazdasági adatok alapján történő előrejelzése (például nitrogénfelhasználás az érzékeny területeken) és a cselekvési programok hatékonyságának értékelése tekintetében.

4. VÍZMINŐSÉG, HELYZET ÉS TENDENCIÁK

Ellenőrző hálózat

Vízmintavevő állomások hálózatának a nitrátirányelv 6. cikkében előírtakkal összhangban le kell fednie a felszín alatti vizeket (még abban az esetben is, ha nem használják fel ivóvízként), folyókat, tavakat és felduzzasztott tavakat, part menti és tengervizeket.

A tagállamok ellenőrző hálózatokat hoztak létre, amelyek megfelelő áttekintést nyújtanak a vízminőség helyzetéről és alakulásáról. A hálózatok kiterjedtsége és színvonala javult a második jelentési időszak óta, mind a felszíni, mind a felszín alatti vizek tekintetében. 2000 és 2003 között összesen megközelítőleg 20 000 felszín alatti vizet ellenőrző állomás működött, míg 1996 és 1999 között ez a szám 16 000 volt. A közös vízmintavevő állomások száma a két jelentési időszak között körülbelül 11 100 volt, ami lehetővé teszi az eredmények felhasználását a tendenciák értékeléséhez.

A felszín alatti vizek mintavételi sűrűsége átlagosan 12,5 mintavevő pont / 1000 km² volt az EU-15-ben. A legmagasabb sűrűség Belgiumban (Vallónia) jellemző (50 mintavevő pont / 1000 km²), valamint Hollandiában és Ausztriában (25–30 mintavevő pont / 1000 km²). A mintavétel sűrűsége viszonylag alacsony Finnországban és Svédországban (0,19, illetve 0,33 mintavevő pont / 1000 km²), ami tükrözi az ezekben az országokban meglévő természetes területek nagy százalékos arányát. Néhány tagállam (Dánia, Hollandia) különböző ellenőrzési mélységekből vett adatokat továbbított a felszín alatti vizekről. Hollandia azonban összesített adatokkal szolgált a 0–5 m közötti mélységről (14 összesített adat, 358 ellenőrző állomáshoz kapcsolódóan). Görögország jelentésével nem nyújtott be adatokat a felszín alatti vizek minőségéről, de később továbbított adatokat a 2003-ban végrehajtott ellenőrzésből. Belgium (Flandria) 2003-ban a felszín alatti vizeket ellenőrző állomásainak számát 392-ről 97-re csökkentette.

Néhány tagállam – például Németország és Finnország – az egész országot felölelő cselekvési program megközelítést alkalmazva, a felszín alatti vizek ellenőrzését végző általános országos hálózat mellett speciális hálózatot hozott létre annak

érdekében, hogy értékelje a vízminőség helyzetét és alakulásait azokon a területeken, ahol leginkább az intenzív mezőgazdasági tevékenységek jellemzők.

Összesen megközelítőleg 22 000, felszíni vizeket ellenőrző állomást hoztak létre a 2000–2003 közötti időszakban, míg 1996–1999 között ez a szám 14 000 volt; a két jelentési időszakban 12 000 közös vízmintavevő állomás tette lehetővé a tendenciák értékelését. A mintavétel sűrűsége igen eltérő: a minimum 0,8 vízmintavevő állomás / 1000 km² (Görögország) aránytól az 59 (Belgium, Flandria) és a 33 (Egyesült Királyság, Anglia) vízmintavevő állomás / 1000 km² arányig terjed.

A tagállamok (Spanyolország, Görögország és Írország kivételével) adatokkal szolgáltak az ellenőrzési programjukról a mintavétel gyakoriságát illetően. Az ellenőrzés gyakorisága évi 12 alkalomtól 24–26 alkalomig terjed a felszíni vizek tekintetében, és évi 1–6 alkalomig a felszín alatti vizek esetében.

A tagállamok geo-referenciával ellátott adatokat jelentettek az EK földrajzi információs rendszerével (FIR) összhangban lévő formában², harmonizált kódok és besorolások alkalmazásával, a Bizottság által 2003-ban kidolgozott jelentési iránymutatásokban megállapítottak szerint³. Így EU-szintű, összesített vízminőség-térképek készítése vált lehetővé a nitrogénterhelés vonatkozásában.

Az eutrofizálódással kapcsolatos információk tekintetében javulás figyelhető meg a korábbi jelentési időszakokkal összehasonlítva, de nem minden tagállam számolt be arról, hogy milyen kritériumokat alkalmaztak az eutrofizálódás értékelésére, és csak néhány tagállam nyújtotta be különálló víztestek, folyók vagy tavak (Ausztria, csak tavak és a Duna tekintetében, Belgium, Dánia, Görögország, Finnország, Írország, Luxemburg és Portugália), valamint part menti és tengeri vizek értékelésének eredményeit (Írország, Dánia, Hollandia és Finnország). Néhány tagállam jelentést tett a következő eutrofizálódási paraméterek némelyikéről: összes nitrogénmennyiség, összes foszfor mennyiség, ortofoszfát, klorofill a.

A vízminőség-felmérés eredményei

Felszín alatti vizek

A 2000–2003 közötti időszakban az EU ellenőrző állomásainak 17%-a (átlagos értékek) mért 50 mg NO₃/l feletti nitrát koncentrációt, 7% 40–50 mg NO₃/l közötti értéket, 15% pedig 25–40 mg NO₃/l közötti értéket rögzített. A felszín alatti vizeket ellenőrző állomások megközelítőleg 61%-a 25 mg NO₃/l alatti koncentrációt mért⁴ (7. és 8. térkép).

² A jelentés benyújtásához kapcsolódóan vagy később, 2005 és 2006 során.

³ EGK, Környezetvédelmi Főigazgatóság, 2000. Nitrátirányelv (91/676/EGK); A vízi környezet és a mezőgazdasági gyakorlatok helyzete és tendenciái. Útmutató a tagállamoknak jelentéseik elkészítéséhez.

⁴ Az ellenőrző állomások térbeli elhelyezkedése a második jelentési időszakkal összevetve egyenletesebb volt a harmadik jelentési időszakban, kiegyensúlyozottabb lett a szennyezett és a szennyezéstől mentes területek közötti arány.

Az egyes tagállamokban komoly eltéréseket találtak az ellenőrző állomások mélységét és az ellenőrzés típusát illetően. Belgium (Flandria), Hollandia (0–5 m⁵, összesített adatok), Portugália, Spanyolország és Luxemburg tett jelentést az 50 mg NO₃/l (az ellenőrző állomások 60%–20%-a) értéket meghaladó, felszín alatti mintavételi helyszínek legmagasabb százalékáról. Németország és Finnország szintén az 50 mg NO₃/l nitrát koncentrációt meghaladó helyszínek magas százalékos arányáról számolt be a mezőgazdasági területeket ellenőrző hálózatukban. A 40 mg NO₃/l küszöböt Franciaországban és az Egyesült Királyságban (Anglia) a mintavevő pontok 20%-a esetében lépték túl (2. ábra).

A korábbi jelentési időszakból származó adatokkal való összehasonlítás azt mutatja, hogy az EU-15 szintjén stabil és csökkenő tendenciák vannak érvényben (az ellenőrző állomások 64%-a, amelyekből 30% csökkenő tendenciát jelez). Az ellenőrző állomások 36%-a azonban továbbra is növekvő tendenciákat rögzít (9. térkép és 3. ábra).

A tagállamok közül Belgium (Vallónia), Franciaország, Spanyolország, Portugália, Németország, Írország, az Egyesült Királyság, Hollandia (0–5 m mélység) és Luxemburg ellenőrző állomásainak több mint 30%-a rögzített növekvő tendenciákat. Általában véve azonban – Spanyolország, Franciaország, az Egyesült Királyság és Belgium kivételével – a növekvő nitrát koncentrációt mérő állomások százalékos arányát ellensúlyozza a javuló vízminőséget jelző állomások hasonló vagy talán magasabb aránya. A Dániában és Hollandiában a felszínhez közeli felszín alatti vizek határozottabb javulást mutattak a felszín alatt mélyen található vizekkel összehasonlítva. Dánia, Ausztria és Svédország általánosan stabil vagy csökkenő tendenciákat rögzített. Görögországban, Olaszországban és Belgiumban (Flandria) nem tudtak tendenciákat megállapítani az ellenőrző hálózat módosítása és/vagy az adatok hiánya miatt (3. ábra).

Felszíni vizek

Az ellenőrző állomások 53%-a esetében 10 mg NO₃/l alatti nitrát koncentrációkat mértek (éves átlag), az ellenőrző állomások 19%-ánál pedig 2 mg NO₃/l vagy az alatti értéket rögzítettek, különösen a hegyvidéki területeken. Az ellenőrző állomások 2,5%-a esetében a nitrát koncentráció meghaladta az 50 mg NO₃/l értéket, és 4%-uk rögzített 40–50 mg NO₃/l közötti értékeket⁶. Az Egyesült Királyságban, Franciaországban és Hollandiában a legmagasabb azon mintavételi pontok aránya (4,5%, 2% illetve 1,2%), ahol 50 mg NO₃/l feletti nitrát koncentrációt mértek. 40 mg/l feletti koncentrációt rögzítettek az Egyesült Királyság ellenőrző állomásainak 11%-a, illetve a francia ellenőrző állomások 7%-a esetében. Magas, 25 mg NO₃/l értékeket meghaladó, akár 40 mg NO₃/l értéket is elérő koncentrációt mértek Dánia, Hollandia, Belgium (Flandria) és Északnyugat-Franciaország mezőgazdasági művelés alá vont síkságain. Luxemburgban, Belgiumban (Vallónia), Írországban (délnyugat),

⁵ A felszín alatti vízréteg első méterében vagy a gyökérszónát elhagyó vízben jelen lévő koncentrációt tükrözi.

⁶ Meg kell jegyezni, hogy a vízmintavevő állomások egyenletesebb elhelyezkedésére lenne szükség ahhoz, hogy az EU-15-ről átfogó képet tudjunk adni. Például az Egyesült Királyságban (Angliában) működő, felszíni vizeket ellenőrző állomások az EU-15-ben meglévő összes ellenőrző állomás közel 30%-át teszik ki, viszonylag magas értékeket mérve a 25 mg/l érték feletti három osztályban, ami befolyásolhatja az EU-15 gyakorisági megoszlását.

Spanyolország bizonyos területein (északkelet, dél), Olaszországban (északkelet) és Ausztriában (északkeleten a Morava-Dyje vízgyűjtő területen) mért értékek nagyrészt a 10–25 mg NO₃/l közötti tartományban mozogtak, jelezve, hogy már jelentős mennyiségű nitrogén áramlik a tavakba és a tengerekbe, ami komoly potenciális eutrofizációs hatást fejthet ki (10., 11. és 12. térkép, 4. ábra).

Az 1996 és 1999 között végzett felméréssel összevetve azt látjuk, hogy a felszíni vizek nagy részében a nitrátkoncentráció csökken vagy változatlan (az ellenőrző állomások 55, illetve 31%-a). Ez megerősítene a korábbi jelentési időszakban megállapított, általánosan csökkenő tendenciát, ugyanakkor további adatokra van szükség, hogy értékelni lehessen, hogy milyen szerepet töltenek be ebben a változásban az éghajlati feltételek és a települési szennyvíz kezelésének javulása. Az ellenőrző állomások 14%-a esetében a mérések emelkedő nitrátkoncentrációt mutatnak (főként Luxemburgban, Franciaországban, az Egyesült Királyságban, Portugáliában és Belgiumban). A felszíni vizekben általános tendenciaként (az ellenőrzési pontok több mint 90%-a esetében) csökkenő vagy változatlan nitrátkoncentrációt rögzítettek Dániában (édesvizek), Ausztriában, Írországban, Svédországban, Németországban és Hollandiában (édesvizek). Az emelkedő tendenciát mérő ellenőrző állomások előfordulása különösen magas Északnyugat- és Dél-Franciaországban, Dél-Angliában, Kelet-Spanyolországban és Portugália északi részén (13. térkép, 5. ábra).

A vizek trofitásfokáról szóló eszmecseréket és értékeléseket nagyban akadályozza, hogy a tagállamok eltérő módszereket és kritériumokat alkalmaztak az eutrofizáció értékelésére. Ennek következtében nem készültek térképek az EU-15 felszíni vizeiben jellemző eutrofizációról. Az EU tengereiben a klorofill koncentrációról készült műholdas felvételen (14. térkép) jól látszik az a terület, ahol erős a fitoplankton-fejlődés. A vízügyi keretirányelv végrehajtása várhatóan megoldást jelent e nehézségre, mivel harmonizálja az eutrofizáció meghatározásának kritériumait az ökológiai állapot és a interkalibrációs gyakorlat értékelésén keresztül (<http://ec.europa.eu/environment/water/water-framework/objectives.html>). Emellett folyamatban van egy e tekintetben irányadó, útmutató dokumentum kidolgozása (http://forum.europa.eu.int/Public/irc/env/wfd/library?l=/framework_directive/themat ic_documents/13_eutrophication).

5. A NITRÁTÉRZÉKENY TERÜLETEK KIJELELÉSE

A tagállamoknak a nitrátirányelv 6. cikke értelmében legalább négyévenként felül kell vizsgálniuk, és szükség esetén módosítaniuk kell a nitrátérzékeny területeket a vizek ellenőrzésének eredményei alapján. Az első területkijelöléseket 1993 decemberére kellett végrehajtani, majd attól kezdve négyévente felülvizsgálatot kell végezni.

A 2000–2003 közötti időszakban további előrelépés történt a nitrátérzékeny területek kijelölése terén. A 15 tagállamból 7 választotta a nitrátirányelvben foglalt azon lehetőséget, hogy nem azonosít konkrét nitrátérzékeny területeket, hanem területe egészére vonatkozóan cselekvési programot dolgoz ki és alkalmaz. Ausztriához, Dániához, Finnországhoz, Németországhoz, Luxemburghoz és Hollandiához csatlakozva, Írország 2003 márciusában bevezette a teljes területre vonatkozó megközelítést.

Más tagállamok 1999 óta – sok esetben jelentős mértékben – növelték a kijelölt nitrátérzékeny területek számát: az Egyesült Királyság (területének 2,4%-áról 32,8%-ára), Spanyolország (5%-ról 11%-ra), Olaszország (2%-ról 6%-ra), Svédország (9%-ról 15%-ra), Belgium (5,8%-ról 24%-ra). A több terület kijelölése mögötti motivációt nem mindig közölték a tagállamok. Az esetek többségében a felszín alatti vizek nitrátszennyezése (pl. a déli tagállamokban) és a felszíni vizek nitrátszennyezése (a nitrátirányelv I. mellékletében A2. és A1. kritériuma), kisebb mértékben pedig az eutrofizálódás volt az indok (például Svédország esetében, valamint Franciaországban a Szajna vidékén / Normandiában).

Összességében a 15 tagú EU-ban a nitrátérzékeny területek kijelölése 1999 végén a terület 35,5%-áról 2003 végére 44%-ra nőtt (1. táblázat, 14. térkép). 2003-tól további területeket jelöltek ki Olaszországban, Spanyolországban, Portugáliában, valamint az Egyesült Királyságban (Észak-Írország) (15. térkép). Belgium eljárást hozott létre a kijelölt területek növelésére, amelynek eredményeképpen Vallónia területének 42%-a és Flandria egész területe kijelölt terület lehet.

Mindazonáltal a nitrogénterhelés és a vízminőség tekintetében rendelkezésre álló információk felülvizsgálata alapján, különös tekintettel az eutrofizálódásra és a felszínhez közeli felszín alatti vizekre, még mindig vannak hiányosságok a területek kijelölésében. Ezek megszüntetése érdekében további erőfeszítésekre van szükség.

6. CSELEKVÉSI PROGRAMMOK

2003 végére Írország kivételével valamennyi tagállam – jóllehet néhányan meglehetősen késéssel – kidolgozott egy vagy több cselekvési programot saját területére vonatkozóan. Írország végül 2006-ban készült el programjával.

A tagállamok 1999 óta információkat nyújtanak be az újonnan létrehozott cselekvési programokról, valamint a nitrátirányelv által előírt időszakos ellenőrzés eredményeként bevezetett módosításokról.

A nitrátirányelv lehetőséget biztosít arra, hogy a cselekvési programokat az egyes nitrátérzékeny területekre vagy azok részeire dolgozzák ki és alkalmazzák. Franciaország, Portugália, Spanyolország, Olaszország, Görögország, az Egyesült Királyság és Belgium élt ezzel a lehetőséggel, és ennek eredményeként 2003 végéig megközelítőleg 110 cselekvési programot működtettek.

Bár a cselekvési programok színvonala javul, több közülük néhány vonatkozásban még mindig nem megfelelő.

Számos tagállam elmulasztotta előírni a trágyából származó nitrogén alkalmazására vonatkozó szabványnak való megfelelést (2002. december 20-tól 170 kg N/ha).

Egy másik lényeges mértéket, az állati szerves trágya minimum tárolási kapacitását, nem írták elő kötelező elemként néhány cselekvési programban; más esetekben az előírt tárolási kapacitás nem elegendő ahhoz, hogy lefedje azokat az időszakokat, amikor a trágya termőföldön való elhelyezése tilos vagy lehetetlen az időjárási viszonyok miatt. A cselekvési programokban a tárolási kapacitásra vonatkozóan megállapított követelmények 2 és 12 hónap között mozognak, és nagy eltérések

figyelhetőek még a szomszédos, hasonló éghajlati viszonyokkal rendelkező régiók esetében is. Bizonyos tanulmányok szerint (ERM, 2001) 4 hónaptól (mediterrán vidékek) 9–11 hónapig (északi területek) terjedő minimumidőszakokat kellene megállapítani.

Több cselekvési programban nem megfelelően valósították meg a kiegyensúlyozott trágyázást, amelynek célja, hogy korlátozza a trágyából származó nitrogénmennyiséget (mind szerves trágyából, mint műtrágyából) az adott termény szükségletéhez mérten, figyelembe véve a talaj és egyéb tényezők hozzájárulását is. A tagállamok által alkalmazott megközelítés az egyensúlyi rendszertől – amelyben biztosítják a számítási módszert az egyes gazdaságokat alapul véve – az összes nitrogénfelhasználásra (összes nitrogén vagy „rendelkezésre álló nitrogén”) vonatkozó szabványok meghatározásáig terjed. Sok esetben azonban a rendelkezések túlzottan általánosak, és nem állapítanak meg kötelező követelményeket a gazdálkodók számára.

Egyéb kritikus szempontok:

- a trágya alkalmazásának korlátozott időszakaira vonatkozó intézkedések nem kellően hosszú alkalmazási ideje vagy korlátozott alkalmazhatósága (bizonyos trágyákra, terményekre vagy talajtípusokra);
- a trágyáknak a víztestek közelében történő alkalmazására vonatkozó elégtelen intézkedések (a trágya alkalmazása tekintetében megállapított minimális távolság hiánya, vagy túlzottan keskeny trágyamentes puffersávok);
- a meredek lejtéssel bíró területeken a trágyák alkalmazására vonatkozó elégtelen követelmények, vagy a követelmények hiánya, noha rendkívül fontos, hogy megakadályozzák az erózióból, a lefolyásból és a talaj alatti elfolyásból származó nitrogénvesztéseket;
- a trágyák alkalmazására vonatkozó korlátozások hiánya, amikor a talaj nem megfelelő a trágyázáshoz (vízzel telített, vízzel vagy hóval borított vagy fagyott talaj).

Mindazonáltal, bár további javulásra van szükség, 2000 és 2003 között előrehaladás történt az új cselekvési programok megtervezése és végrehajtása révén, és javultak a meglévő cselekvési programok intézkedései az időszakos felülvizsgálatnak köszönhetően. A magasabb színvonalú intézkedésekkel újabb lépéseket tehetünk előre. A melléklet áttekintést nyújt a cselekvési programok intézkedései terén a közelmúltban elért haladást illetően.

7. ELTÉRÉSEK

A nitrátirányelv eltérést tesz lehetővé az állati szerves trágya tekintetében alkalmazandó, évi 170 kg N/ha maximális mennyiség tekintetében, amennyiben bizonyítják, hogy az irányelv célkitűzései így is teljesülnek. Az eltéréshez a Bizottságot a végrehajtásban segítő nitrátszabályozási bizottság pozitív javaslatát követően egy bizottsági határozatra van szükség. A nitrátérzékeny területek megfelelő kijelölése és a nitrátirányelvnek minden tekintetben megfelelő cselekvési

programok képezik minden eltérés előfeltételét, és maguk az eltérések kizárólag a cselekvési program időtartamára érvényesek. A 2006. decemberig biztosított eltérések a mellékletben találhatóak.

8. VÍZMINŐSÉG-ELŐREJELZÉS

Csaknem valamennyi tagállam – Olaszország, Portugália és Görögország kivételével – benyújtotta a mezőgazdasági forrásokból származó terhelésekre és/vagy a vízminőség alakulására vonatkozó tendenciák értékelési módszereinek legalább néhány elemét (szimulációs modellek és tendenciaelemzés).

Azonban csak kevés tagállam nyújtott be mennyiségi információkat arra az időtartamra vonatkozóan, amely során előreláthatólag megvalósítható a szennyezés jelenlegi szintjének stabilizálása vagy a vízminőség javulása (a nitrátok és az eutrofizáció tekintetében egyaránt). A következtetések levonásának nehézsége számos bizonytalan tényezőtől függ, például az éghajlati viszonyoktól vagy a talajban lévő mozgási folyamatoktól.

Általános következtetésként levonható, hogy több év fog még eltelni addig, amíg a vízminőségben a cselekvési programok intézkedéseinek végrehajtása, illetve a mezőgazdasági gyakorlatok megváltoztatása eredményeként (ideértve az állatok számának csökkentését) javulást könyvelhetünk el. Abban a néhány esetben, ahol feltűntetik a vízminőség helyreállításához szükséges időtartamot (időnként konkrét medencék tekintetében végzett szimulációk eredményeként), legkevesebb 2–4 évtől több mint 30 évig terjedő időtartamokat állapítottak meg.

9. JOGSÉRTÉSI ELJÁRÁSOK

Jelenleg a nitrátirányelv végrehajtása még nem teljes, amit számos jogsértési eljárás megerősít (a 15 tagállamból 7 ellen indult ilyen eljárás, 2. táblázat); az eljárások alapját legtöbbször az érzékeny területek nem megfelelő kijelölése és a cselekvési programok megfelelőségének hiánya képezi.

10. A NITRÁTIRÁNYELV VÉGREHAJTÁSA AZ ÚJ TAGÁLLAMOKBAN (EU-10)

A nitrátirányelv végrehajtása folyamatban van az új tagállamokban. A csatlakozási tárgyalásokon született kötelezettségvállalásoknak megfelelően az új tagállamok teljesítették kötelezettségüket az irányelv átültetésének biztosítása, a vízminőséget ellenőrző hálózat létrehozása és a nitrátérzékeny területek kijelölése tekintetében. Jelenleg minden tagállamban folyamatban van a cselekvési programok kidolgozása. A Bizottság elemzi a területek kijelölését és a cselekvési programokat annak érdekében, hogy értékelje a nitrátirányelvnek való megfelelésüket. A tíz új tagállamból három (Málta, Szlovénia és Litvánia) választotta az egész területre vonatkozó megközelítést, azaz a konkrét nitrátérzékeny területek kijelölése helyett az egész területükre vonatkozó cselekvési program végrehajtása mellett döntöttek. Hét tagállam jelölt ki nitrátérzékeny területeket, amelyek nagysága százalékos formában kifejezve 2,5% (Lengyelország) és 48% (Magyarország) között mozog.

11. KÖVETKEZTETÉSEK

Az EU-15 tagállamok által a 2000 és 2003 közötti jelentési időszakban a nitrátirányelv végrehajtásáról benyújtott harmadik jelentés javulást mutat az ellenőrzés és a jelentés minősége tekintetében.

Jóllehet a felszín alatti vizek minőségének alakulásában megfigyelhető általános tendencia a helyszínek 64%-ánál stabilitást vagy javulást mutat, a helyszínek 36%-a megnövekedett nitrátszennyezésről tanúskodott, és a mintavételi pontok 17%-ánál a nitrátkoncentráció meghaladta az 50 mg/l értéket. A felszíni vizekben változatlan vagy csökkenő nitrátkoncentrációt mértek az ellenőrző pontok 86%-ánál, megerősítve azokat a folyamatokat, amelyeket a korábbi jelentés szerint már számos tagállamban is tapasztaltak. Azonban további adatokra lenne szükség annak értékeléséhez, hogy e folyamatokra milyen hatást gyakorolnak az éghajlati viszonyok, illetve a települési szennyvíz tisztításának javulása.

Az elmúlt években jelentős előrehaladás történt mind a nitrátérzékeny területek kijelölése, mind a cselekvési programok terén. A nitrátérzékeny területek aránya a 15 tagú EU-ban az 1999 és 2003 között 35,5%-ról 44%-ra nőtt, amit további területkijelölések követtek. Mindazonáltal, a nitrogénterhelés és a vízminőség tekintetében rendelkezésre álló információk felülvizsgálata alapján a Bizottság úgy véli, hogy a területek kijelölésével kapcsolatban még mindig vannak hiányosságok, amelyeket pótolni kell.

Az elmúlt években jelentősen javult a cselekvési programok színvonala, ami várhatóan hozzájárul ahhoz, hogy a következő jelentési időszakokban javuló vízminőségről számolhassunk be.

A Bizottság általános meglátása az, hogy jelentős előrelépés történik a nitrátirányelv végrehajtását tekintve, ugyanakkor még rengeteg munkára lesz szükség a területek kijelölésének javítása és a cselekvési programok minőségének fokozása érdekében, hogy megvalósuljanak az irányelvnek a vízminőséggel kapcsolatban megállapított célkitűzései. A Bizottság ebben a munkában számít a tagállamok további fokozott együttműködésére.